Περιήγηση

"Και το ταξίδι – σαν άγριο φίδι – γεμίζει τρόμο – τις αδύναμες ψυχές"...
Ετσι δεν καταλήγει εκείνο το τραγούδι που κρατά αποστάσεις από την τόλμη και τη φαντασία; Εμείς όμως εδώ θα δούμε το ταξίδι από την ανάστροφη εκδοχή του. Και κυρίως όχι από τη πλευρά του τρόμου που εμπνέει το τραγούδι, αλλά ούτε και από τη μεριά των αδύναμων ψυχών...

Λάιστα
Η γοητεία της μοναξιάς

ΚΕΙΜΕΝΟ: Α) Κυριάκος Παπαγεωργίου - Β) Θεόφιλος Μπασγιουράκης
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Κυριάκος Παπαγεωργίου

Α. Ο ΓΥΡΟΣ ΤΗΣ ΑΘΕΑΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Το χωράφι της άνω πατρίδας

Είναι μερικές γωνιές σε αυτή τη χώρα που ούτε φαίνονται ούτε τις υποψιάζεσαι, αλλά ούτε και σημαίνονται από τα οργανωμένα δίχτυα των πληροφοριών.
Πόσα τέτοια κρυφά σημεία, πόσες μυστικές διαδρομές και πόσες γωνιές αποκαλυπτικές και πανέμορφες είτε με ιστορικά τεκμήρια φορτωμένες είτε με φυσικές εξάρσεις, δεν μας έχουν κατά καιρούς αγκαλιάσει και καταγοητέψει;
Όπου και να βαδίσω σ' αυτή τη χώρα όχι μόνο θα με πληγώνει αλλά και θα με εντυπωσιάζει, με τη γεωμετρία των τοπίων της (θέλω να πω τη σπάνια αισθητική της) αλλά και τη μεγαλοσύνη των ανθρώπων της.
Ξεκινήσαμε ένα ταξίδι για την Ηπειρο, με συγκεκριμένο προορισμό. Ξέραμε το στόχο, αλλά δεν ξέραμε ποιο θα ήταν το δρομολόγιο του ταξιδιού. Γιατί η ομορφιά ενός τέτοιου δρομολογίου, που δεν ξέρεις την πορεία του, έχει την ιδιαίτερη νοστιμιά των αποκαλυπτηρίων που μπορεί να σου τύχουνε στο δρόμο. Και θα σου τύχουν τέτοια αποκαλυπτήρια, αρκεί να οπλιστείς με υπομονή, τόλμη και φαντασία, στο σχεδιασμό του ταξιδιού σου...
Πήραμε την Εγνατία. Παρέα με τον θεόφιλο. Στο Μέτσοβο «άρχισαν τα όργανα», όταν αντικρίσαμε εκείνες τις κεντημένες με βελονάκι οροσειρές που αποκαλύπτονται, σαν θα διολισθήσεις ανάμεσά τους και αρχίσει ο κατήφορος προς την κοιλάδα του Αραχθου.
Ευτυχώς είχα μηδενίσει το κοντέρ του αμαξιού μου ξεκινώντας από το Βόλο. Στο **195** χιλιόμετρο διακρίνουμε την πράσινη πινακίδα εξόδου για **Χρυσοβίτσα – Λίμνη Πηγών Αώου**. Και βγαίνουμε! Δίχως να ξέρουμε τι θα συναντήσουμε κι ούτε πόσο θα μας εξιτάρει αυτή η μικρή παράκαμψη.
Αρχίζουμε τον ανήφορο σ' ένα επαρχι-

Με τον πατατοπαραγωγό Γιώργη Μπακόλα στο οροπέδιο «Πολιτσές», της Χρυσοβίτσας Ιωαννίνων. Με έκταση 4.400 στρέμματα και σε υψόμετρο 1.350μ. το οροπέδιο, είναι από τα ορεινότερα πατατοχώραφα της Ελλάδας.

ακό στενό οδόστρωμα που θα μας βγάλει ύστερα από τέσσερα χιλιόμετρα, στο ωραίο, παραδοσιακό και καλά συντηρημένο κεφαλοχώρι της Χρυσοβίτσας. Η άτιμη έχει μια τέτοια θέα στην απέναντι κορυφοσειρά του Λάκμου (Περιστέρι) που δεν έχει το όμοιό της. Δεν παραδινόμαστε μολαταύτα στη θέα της και στο ηλιόλουστο σκηνικό της, μα ούτε και στις απαράμιλλες ομορφιές των μαχαλάδων της. Συνεχίζουμε την ανάβαση για τη λίμνη των Πηγών Αώου. Θέλουμε να εξιχνιάσουμε όλη εκείνη τη διαδρομή από τη Χρυσοβίτσα μέχρι τη Λίμνη.

Θα οδηγήσω για 14 χιλιόμετρα μέσα σε ένα πανδαιμόνιο ελατοσκέπαστης βουνοπλαγιάς που φαντάζει ολομέτωπα δοσμένη στον επίγειο παράδεισο της πινδώας γης.

Δεν θα κάμουμε καμία στάση. Θα είμαστε διαρκώς ταμένοι στο θεάσθαι και το ευδαιμονείν, σε όλη την απέραντη αυτή έκταση της ελληνικής χλωρίδας.

Η πεδιάδα που θα μας αποκαλυφθεί είναι εκτεταμένη και ολόγυμνη. Μπα! Διακρίνουμε και ανθρώπους, πολλούς μάλιστα ανθρώπους, διάσπαρτους σε ένα αφύσικα εκτεταμένο πεδίο δραστηριοτήτων. Μαζί τους διακρίνουμε και ελκυστήρες, μηχανές και φορτηγάκια.

Τι να τρέχει εδώ πάνω και μαζεύτηκαν τόσοι αγρότες, με τα τσουμπλέκια τους και τις φαμίλιες τους ακονίζοντας τα φτερά μιας φαντασίας αλλοπαρμένης κι ανυπολόγιστης;

Εδώ είναι το οροπέδιο **Πολιτσές** και τούτο δω το εκτεταμένο πατατοχώραφο της ψηλής πατρίδας είναι το μεγαλύτερο χωράφι της ορεινής Ελλάδας που ευτυχώς καλλιεργείται ακόμη με μόχθο και αγάπη.

Όμως το πιο σπουδαίο είναι ότι κάποιοι άνθρωποι το φροντίζουν, το δουλεύουν και το διαχειρίζονται. Απέραντοι πατατώνες που τούτη την εποχή βγάζουν τον χωμάτινο καρπό της γης, είναι παραδομένοι στο ανθρώπινο χάδι που κάθε σπειρί του μυρίζει χώμα ευλαβικά ανασκαμμένο.

Σταματάμε στην πρώτη τυχαία φαμίλια που έχει στρωθεί καταγής, έχει καθαρίσει τα χέρια της, άπλωσε χάμω το καρό τραπεζομάντηλο κι έβγαλε τις πίτες της νοικοκυράς με λίγα ντόπια αυγά να γευματίσει, κάτω απ' τον χωμάτινο ήλιο.

Βλέποντάς μας μάς καλούν αδόλευτα για να μας προσφέρουν ό,τι τρώνε, ένα κομμάτι πίτα, ένα αυγό. Λέμε από πριν τ' απαραίτητα – από πού κι ως πού απαραίτητα τα καλούδια της ψυχής – κι ύστερα μας δίνουν ένα τσουβάλι πατάτες, μόλις βγαλμένες απ' το χωράφι.

Δεν ξέρω τούτη την ώρα, σε ποια γωνιά της γης οι άνθρωποι δεν κάνουν χρήση του οικονομικού όρου που το λένε εμπορικό ισοζύγιο, κέρδος και δοσοληψία, αλλά ο ισολογισμός της ψυχής των ανθρώπων αυτών τα ισοπεδώνει αφήνοντας να γείρει η δικαιοσύνη από την πλάστιγγα της ανθρωπιάς και της καλοκαγαθίας. Πασχίζουμε να τους πλησιάσουμε, μα εκείνοι έχουν ήδη ζυγώσει κι εκπέμψει πάνω μας το θερμό και πολύχυμο εκείνο αίσθημα της ζωής, με το οποίο είναι από σογιού εξοπλισμένοι.

Ερχονται κι άλλοι νομάτοι, πατατάδες, χωριανοί, από τη Χρυσοβίτσα όλοι τους κι αλλάζουν κουβέντες, χωρατά, στριφτές ανάλγητες φράσεις, αφήνοντας μερικούς ψίθυρους πέρα για πέρα γήινους και μεστούς να καρποφορήσουν μέσα κι έξω απ' την καρδιά τους.

Ποιο είναι το καλό και ποιο το κακό, ποιος είναι ο τρόπος που οργανώνεται ετσιδά η συμβίωση αυτών των ανθρώπων; Πώς θα καταλάβουμε αυτό το κάτι παραπάνω από τη φύση τους; Κι εντέλει πώς θα νιώσουμε εμείς οι "άλλοι" το θαυμαστό τους κόσμο, το μυστηριακό και το ανεξάντλητο πλάσμα που κρύβουν κάτω από τον παλιό χιτώνα της ψυχής τους;

Εγκαταλείπουμε αυτό τον παράδεισο, με τα λείψανα της παλιάς αξιοπρέπειας των ανθρώπων από άλλον πλανήτη, που όμως φορολογούνται σε αυτόν τον μειοδοτικό κυκεώνα, εξίσου με τους επαγγελματίες αετονύχηδες και τους ισόβιους εισοδηματίες.

Βλέπεις ότι, όπου και να ταξιδέψεις, στην Ελλάδα, κάτι θα σε πληγώνει. Είναι όμως αυτή η πληγή τραυματική συνειδητοποίηση του διανθρώπινου χάους ή μήπως είναι μια έκφραση του καημού της ρωμιοσύνης που δεν έχει σβήσει εντελώς;

Η ΛΙΜΝΗ ΜΕ ΤΑ ΝΟΥΦΑΡΑ

Η συνέχεια του δρόμου μας κάνει να τα ξεχάσουμε όλα. Και να θυμόμαστε μόνο το ταξίδι που είναι φτιαγμένο για τις δυνατές φύσεις κι όχι τις αδύναμες ψυχές...

Γρήγορα συναντούμε το δρόμο που έρχεται από το Μέτσοβο για να κάνει το γύρο της λίμνης και να πάρει τον κατήφορο ύστερα για τα χωριά του ανατολικού Ζαγορίου.

Θα τον ακολουθήσουμε, ενώ θα διασχίζουμε μερικά από τα υγιέστερα δάση κωνοφόρων και οξιάς. Κι ενώ ταυτόχρονα οι απανωτές αλλαγές από τις χτυπητές εικόνες των τοπίων (οροπέδιο, λίμνη, δάση και γύρω αστραφτερές κορφές) θα μας εισάγουν σε μια μεταφυσική του αισθήματος κίνησης από το οποίο αρδευόμαστε τόσην ώρα.

Πριν το φράγμα της λίμνης, στη θέση **Πέντε Αλώνια**, θα στρίψουμε αριστερά και θ' αρχίσουμε να κατηφορίζουμε, εντελώς απερίσπαστοι και τυλιγμένοι μέσα σ' έναν αειθαλή διάκοσμο, γεμάτο ψιθύρους, σιωπές κι ευοίωνα μηνύματα της αυθεντικής ζωής. Θ' ακολουθήσουμε το ρέμα **Σουρίκα** που διασχίζει ολόκληρη τη νευραλγική ζώνη του κάτω κόσμου από τη λίμνη.

Από το σημείο που βγήκαμε στη λίμνη θα χρειαστούμε επτάμιση χιλιόμετρα, για να σταματήσουμε δεξιά σε ένα κράσπεδο που τώρα πια έχει προσεχτεί με μια φτωχή πινακίδα κι ένα ταπεινό παγκάκι.

Τι λέει η πινακίδα; "**Λίμνη με τα Νούφαρα**"! Ναι, εδώ πίσω από το ανάχωμα και το λιανό κράσπεδο ανοίγεται σα βεντάλια ένα κύκλιο χοροστάσι ευωδίας, αρμονίας και χρωμάτων. Όμοιο, συμπαθάτε με, δε θυμάμαι να έχω συναντήσει στην Ελλάδα.

Εδώ θα σταματώ κάθε φορά που θα περνώ από τα μέρη τούτα. Όπου το είπα δεν με πίστευαν. Κι όσους πήγα και το είδαν, έχασαν τη μιλιά τους. Πώς είναι δυνατό να υπάρχει ένα τέτοιο αυθεντικό κι ασύμφορο τοπίο, καλά κρυμμένο μέσα στη σκακιέρα των κωνοφόρων;

Κάνω λίγα βήματα για να το φτάσω. Δε φαίνεται από το δρόμο. Μα αγγίζεται το

θαύμα; Κρύβεται από τα πανύψηλα μαυρόπευκα. Αν δεν το ξέρεις, δεν το βρίσκεις. Γιατί είναι, μαθές, αθέατο μαζί κι ανυποψίαστο.

Σε μια λάκα με ακίνητα νερά (έλυτρο τη λέγαν οι αρχαίοι), που έχει διάμετρο πάνω κάτω ογδόντα μέτρα και περίμετρο γύρω στα διακόσια, με λιγοστό ανεξιχνίαστο βάθος, λικνίζονται πέρα δώθε τεμπέλικα νούφαρα σαν έρπουσες ψυχές, σερνάμενες «dolce far niente», με μια ραθυμία που την οπλίζει το περισσό άζωτο της ατμόσφαιρας. Επιπλέουν πάνω σε μια κρούστα από αειφόρους καθρέφτες που εξεικονίζονται αλλάζοντας θέση, μορφή και αντανάκλαση.

Μέσα στην παρθένα αυτή λιμνούλα αντικαθρεφτίζονται συνάμα και όλα τα ευθύκορμα πεύκα που αυτοδιαλύονται – ανάλογα με τις ριπές του ανέμου - στην επιφάνεια του νερού ανακατώνοντας σκιές, όγκους και προοπτικές κι εξυφαίνοντας μια διάπλαση εμπρεσιονιστικής ζωγραφικής.

Είν' ένας εκπληκτικός κι ευλογημένος επικούρειος κήπος από πλατύφυλλα νούφαρα, που πλέουν ράθυμα μέσα σε τούτον το χαύνο βοτανικό λειμώνα.

Αρκεί να υψωθείς για λίγο περιδιαβαίνοντας τη λιμνούλα, για να σου αποδοθούν τιμές και λίρες αυτού μα και του άλλου κόσμου, όσο θα περπατάς περιφερειακά ρίχνοντας εκστατικά βλέμματα θαυμασμού για τη φύση ετούτη που φτιάχτηκε ερήμην του ανθρώπου.

Η μοναδική αυτή ατμόσφαιρα γαλήνης, ευωδίας και συμπαιγνίας των κοσμικών στοιχείων (νερού, γης και αέρα) θα συνενώσει τις πτυχές του ορατού αυτού μικρόκοσμου, για να ζωγραφίσει έναν πίνακα σπάνιας και τέλειας αρμονίας.

Νούφαρα, μαυρόπευκα κι ουρανός καθρεφτίζονται στα γαλήνια νερά. Είναι μια λιμνούλα απρόσμενης ομορφιάς πλάι στο δρόμο, σε υψόμετρο 1000 περίπου μέτρων, με μήκος 80 και μέγιστο πλάτος 30μ. Μισό χιλιόμετρο μετά, συναντάμε την βασική διακλάδωση του Ανατολικού Ζαγορίου, βόρεια προς Φλαμπουράρι και νότια προς Γρεβενίτι.

ΟΙ ΔΥΟ ΑΥΧΕΝΕΣ ΤΗΣ ΒΩΒΟΥΣΑΣ

Πεντακόσια μέτρα παρακάτω βρίσκεται η διασταύρωση αριστερά για Γρεβενίτι και δεξιά για Φλαμπουράρι, Βωβούσα. Θα περάσουμε το γραφικό Φλαμπουράρι και σε έξη χιλιόμετρα από τη λίμνη με τα νούφαρα θα στρίψουμε δεξιά. θα οδηγήσουμε μέχρι να βγούμε στη πρώτη από τις δυο διασταυρώσεις της Βωβούσας. Θα περάσουμε και το Φλαμπουράρι και σε άλλα δυο χιλιόμετρα θα προσεγγίσουμε το Ελατοχώρι. θα στρίψουμε και πάλι δεξιά παίρνοντας τον ανήφορο για τον ψηλό αυχένα της **Νεράιδας** ή της **Ράχης Τζίνα**. Ο δρόμος ανηφορίζει με έντονες στροφές, μέσα από δάση υψηλής στάθμης και άριστης υγείας. Θ' αγγίξουμε τα χίλια πεντακόσια μέτρα σε υψόμετρο, ενώ ο ελλιποβαρής αέρας με τ' οξυγόνο του θα είναι φορτωμένα ακατέβατες χλωροφυλλικές αξίες. Από εδώ θα αποκαλυφθεί το σύμπαν των κορυφών της Βάλια Κάλντα, με την Τσούκα Ρόσσα (Κοκκινόραχη) σε πρώτη φάση και το Αυγό σε δεύτερη. Σε μια διάδοχη ορεινή δαντέλα θ' αποκαλύπτονται τ' Αυτιά της Αρκούδας, η Φλέγγα και η Σαλατούρα, μα κι ο Καπετάν Κλήδης, στο τελείωμα της μπορντούρας. Αριστερά μας διαγράφεται το άλλο άγνωστο πολυκόρυφο σύστημα της Νεράιδας, του Παπαρούνα και του Κουκουρούτζου, με την κορυφή της Τσούκας (1.827 μ.) ακριβώς από πάνω μας. Υστερα αρχίζει ο κατήφορος. Ενας ιδανικός κατήφορος που οδηγεί στο σμίξιμο των δυο αρχοντικών ποταμιών της Πίνδου, του Αρκουδορέματος και του Αώου. Θα κινηθούμε παράλληλα με το βαθύ ρέμα του Βαθύλακου, ο οποίος θα δέσει με έναν περίτεχνο σταυρό ποταμιών, στην είσοδο της κοιλάδας της Βωβούσας.

Η Βωβούσα θα αποκαλυφθεί μέσα στη φανταιζί αστραφτερή χλαμύδα της ντυμένη με ένα αθρόο και στιλπνό απογεματινό φως.

Δεν θα μπούμε στο χωριό γιατί θα πάρουμε το δρόμο για τη Λάιστα και τον δεύτερο ψηλό αυχένα, αυτόν της **Μόρφας**.

Οι σκιές της αρκούδας θα μας κυνηγού-

Ο ορεινός δασικός δρόμος που συνδέει την Βοβούσα με την Λάϊστα αποκαλύπτει χαμηλά την κάτοψη της Βοβούσας και πίσω της την κατάφυτη, προστατευτική κορυφογραμμή της «Βάλια Κάλντας» με την Τσούκα Ρόσσα και το Αυγό.

νε σε κάθε στροφή κι οι πετριές που μας ρίχνουν θα μοιάζουν με μια αέναη διαμαρτυρία της άγριας ζωής απέναντι στην απόπειρα εκμηχάνισης του αμόλυντου βιότοπού της.
Θα διασχίσουμε μερικά από τα πιο υγιή οικοσυστήματα των ελληνικών δασών μέχρι να πιάσουμε το διάσελο της Μόρφας.
Εκεί πάνω πια θ' αχνίσουνε όλα τα ηρωικά βουνά της Μακεδονίας και της Ηπείρου, ο Σμόλικας, η Βασιλίτσα, ο Γράμμος και η Γκαμήλα.
Θα διανυχτερεύσουμε στη Λάιστα, το πιο απόμακρο χωριό της Ελλάδας.

Το εκπληκτικό ξενοδοχείο, εστιατόριο και καφέ «ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΗΣ ΤΥΜΦΗΣ», του Γιώργου Σαμαρά. Στον θρυλικό «Γυφτόκαμπο», το ξενοδοχείο είναι το απόλυτο ησυχαστήριο για αυθεντικούς περιηγητές (τηλ. 6975 983515)

Ο ΗΡΩΙΚΟΣ ΓΥΦΤΟΚΑΜΠΟΣ

Την άλλη μέρα το πρωί θα συνεχίσουμε το δρόμο μας για τον Γυφτόκαμπο, οδηγώντας ανάμεσα στα πολυποίκιλα δάση της αθέατης Πίνδου που σχεδόν δεν τα έχει ο χάρτης. Αλλά κι αν τάχει, δε λένε τίποτα στον πεζοπόρο και τον οδηγό, αφού δεν έχουν κάτι από το ανθρωπογενές στοιχείο για να τους προσελκύσει. Και τούτο γιατί διαθέτουν τον άγριο κι απρόσβλητο θύλακα του ωραίου και του μαγικού.

Η δασική διαδρομή των δεκαεπτά χιλιομέτρων μέχρι τον Γυφτόκαμπο θα μας μυήσει σε μια γλώσσα τραχιά, μα αληθινή, τέτοια που δεν θα ξανακούσουμε στον ηπειρωτικό χώρο.

Δυο χιλιόμετρα πριν θα κάνουμε μια στάση στη βρύση **Γκόρδη**, για να εκμετρήσουμε την απίστευτη ποικιλία των ηπειρωτικών δέντρων, σε μια λάκα λίγων μέτρων. Δίπλα – δίπλα θα ξεφωνίζουν οι μίσχοι και οι φυλλωσιές από δυο έλατα, λίγα πεύκα, ένα σφεντάμι, έναν κέδρο, μια κερασιά, ένα γάβρο κι ένα πλατάνι. Ολόχαρη συμπλεκτική οπτασία που σαλεύει πάνω από το λιγοστό νεράκι μια παμπάλαιας πηγής.

Κατηφορίζοντας πια μέσα από τα πυκνά και δύσβατα τοπία του απόλυτου εθνικού δρυμού των Σαρακατσαναίων, θα βγούμε στον Γυφτόκαμπο, εκεί όπου θ' αφουγκραστούμε τη μοναδική φωνή του έρημου κόσμου αυτής της θαυματουργής επικράτειας. Ενός Περιβολιώτη που κρατάει ορεινές Θερμοπύλες, σε αυτόν τον άσπιλο τόπο της πιο γνήσιας αλλά και της πιο παραμελημένης Ελλάδας.

Θα ξεπεζέψουμε και θα πιούμε μαζί του δυο τσίπουρα με συνοδεία τον καλό του λόγο και μερικά κομμάτια από κεφαλό-

τυρο κι ένα καρβέλι ζυμωτό ψωμί. Θα πούμε πολλά, θα ανοίξουμε τρύπες στη λιτή ζωή του, θ' αφουγκραστούμε ακόμη - ακόμη τους τριγμούς και τα σείστρα από μια ψυχή αβόλευτη κι ηρωική, που ζει εδώ πάνω, παρέα με τ' αγρίμια και τα ζουλάπια της αρχέτυπης φύσης.
Κι όταν θάρθει ο λόγος στο λογαριασμό για να πληρώσουμε θα ντραπεί για να ζητήσει χρήματα και θα μας πει καλό ταξίδι και "να με θυμάστε". Από πού κι ως πού αυτοί οι άνθρωποι εδώ έχουν χάσει την επαφή τους με το καθεστώς της αλληλόχρεης νομοτέλειας, τη στιγμή μάλιστα που στην πόλη θέλεις ένα πουγκί για να εξαγοράσεις το γνήσιο και το αυθεντικό;
Φεύγοντας από το "λουλούδι του Γυφτόκαμπου" ο ηρωικός ξωμάχος θα μας φιλέψει και δυο ματσάκια τσάι, που μάζεψε μόλις χτες από τις πλαγιές του **Βρίκου**.
Φεύγοντας ρίχνουμε κλεφτές ματιές σε αυτόν το μαγικό ορεινό όγκο του Βρίκου (ανατολική απόληξη της οροσειράς της Γκαμήλας)που έχει υψόμετρο **2.156** μέτρα.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΡΙΝΟΥ

Θα πάρουμε το δρόμο για το Σκαμνέλι και το Τσεπέλοβο, αλλά δε θα φτάσουμε ποτέ εκεί. Γιατί εκείνο που τώρα αποζητούμε, με το σύντροφο Θεόφιλο, είναι η περιπέτεια μέσα στα πιο απρόσιτα θεραπευτήρια της ψυχής.
Ναι, αυτό θέλουμε κι αυτό αποζητάει η ψυχή μας. Το απρόβλεπτο ταξίδι που θα σαρώσει τα πιο άγρια δάση της Πινδώας γης, εστιάζοντας στους απόκοσμους ψιθύρους του φλοιού της, καθώς και στην προσέγγιση των ελάχιστων ιθαγενών "ενοίκων" της, ξεμακραίνοντας συνάμα από κάθε σφυγμό και τοξίνη της ανθρώπινης ζωής.
Μα τι έχει αυτή η διαδρομή των **δεκατριών** χιλιομέτρων δύσβατου κι επίπονου δασικού δρόμου; Και τι δεν έχει...
Πρώτα απ' όλα το τεράστιο σφάλμα της χιλιομετρικής απόστασης που αποτύπωσε η επίσημη πολιτεία. **Είκοσι** χιλιόμετρα γράφει η κρατική πινακίδα για το Μακρίνο. Να πώς συνεχίζει και μας πληγώνει η Ελλάδα όπου και να ταξιδέψουμε. Άλλο δεκατρία χιλιόμετρα κι άλλο είκοσι, κύριοι της Σεφέρειας μομφής.
Επειτα, μπαίνοντας στον δασικό προθάλαμο του αμεταχείριστου αυτού δρυμού, νιώθουμε τον αέρα να μας κεντάει με τις βελόνες των ελατιών, των μαυρόπευκων και των σφενταμιών που είναι στην ώρα τους. Χώρια τους γάβρους, τις οξιές, τους φράξους και τις αγριοφουντουκιές.
Η ζωή μας, μέχρι να βγούμε στην άσφαλτο του Μακρίνου, το δρόμο δηλαδή που έρχεται από Φραγκάδες, Λεπτοκαρυά και Καστανώνα, θα διαγράψει μια τροχιά σε ένα ταξίδι γεμάτο από το αδρό και τραχύ νόημα της απρόβλεπτης συνάντησης με τα αιώνια στοιχεία του "καλού" και του "αγαθού", της φύσης φυσικά...
Διασχίζουμε ένα από τα πιο αυθεντικά και αστείρευτα δάση κωνικής ευτυχίας και ολικού πλούτου, ευτυχώς απρόσιτου στον άγνωστο στρατιώτη του ελληνικού ταξιδιού.
Θα διεισδύσουμε στο στένωμα του **Μάγγου** περνώντας ανάμεσα από δυο πανύψηλες κορυφές, της Τσούκας και της Κούστας, μέχρι να βγούμε στη βρύση **Μιαλού**.
Εκεί, στη μέση περίπου της διαδρομής θα σταματήσουμε για μια προσευχή στο άγιο δάσος της Ηπείρου, στη θέση "**Παναγία η Μακρινή**", όπου το πέτρινο ξωκκλήσι και η πηγή, αλλά προπάντων μια θέα που τσακίζει κόκκαλα, στην κοιλάδα του Σουρίκα θα μας καθηλώσει.
Ύστερα εγκαταλείπουμε το παρθένο μικτό δάσος (οξιάς, ελάτης, μαυρόπευκων και βελανιδιάς, με διάσπαρτα τα πολύτροπα και πολύχρωμα άτομα του είδους σφενδάμη και γάβρος) κι αρχίζουμε από βελτιωμένο δασικό χωματόδρομο την κάθοδό μας στον ασφάλτινο πολιτισμό.
Το δάσος του Μακρίνου που αφήσαμε πίσω μας δεν ήταν παρά ένα υπέροχο δράμα εξωστρεφούς μονολόγου...
Πιάνοντας την άσφαλτο δυο χιλιόμετρα έξω από το Μακρίνο, θα διανύσουμε άλλα πέντε μέχρι να φτάσουμε έξω από το Ελατοχώρι, όπου ολοκληρώνουμε το γύρο αυτής της αθέατης εκδοχής του Πινδώου παράδεισου, που ευτυχώς μένει αλώβητος ακόμη κι αμεταχείριστος από τους λογής ευκαιριακούς "ταξιδιώτες και κατακτητές" της τετρακίνητης μανίας...

Β) Η ΓΟΗΤΕΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ

Σκεφτόμουν εκείνη την παρατήρηση του φίλου μου του Κυριάκου. Ότι η **Λάιστα** είναι ίσως το πιο απομονωμένο ελληνικό χωριό. Βάλθηκα να το επιβεβαιώσω, ανιχνεύοντας αρχικά τις αποστάσεις της Λάιστας από τα πλησιέστερα χωριά. Πιο κοντινό βρέθηκε το **Ηλιοχώρι**, στα **17.4** χλμ. Μακρύτερα ήταν η **Βωβούσα** και το **Σκαμνέλ**ι, με **26.4** και **26.7** χλμ. αντιστοίχως.

Άρχισα ν' αναζητώ και άλλα απόμακρα χωριά. Τελικά, στις εσχατιές της Δυτικής Μακεδονίας και της Ηπείρου, εντόπισα δύο παλιούς γνώριμους: τον **Γράμμο** – την παλιά Γράμμουστα – και την **Αετομηλίτσα**, στις Β και Ν πλαγιές του Γράμμου. Είναι δύο από τα ορεινότερα ελληνικά χωριά, που απολαμβάνουν τη μοναξιά τους από υψόμετρα **1.380** και **1.430** μέτρων.

Πλησιέστερο στον Γράμμο, στα **16,7** χλμ είναι το **Τρίλοφο**, ακατοίκητο τον χειμώνα. Αμέσως μετά, ο **Πεύκος**, απέχει **20,5** χλμ. Εξίσου απόμακρη είναι και η Αετομηλίτσα, με κοντινότερο χωριό το **Κεφαλοχώρι**, στα **18** χλμ. Να, λοιπόν, δύο ακόμα χωριά, που μαζί με την Λάιστα συνιστούν – κατά πάσα πιθανότητα – την τριάδα των πιο απομονωμένων ελληνικών οικισμών.

ΛΑΪΣΤΑ, 7 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Η πρωτοτυπία – και ίσως η μοναδικότητα του ταξιδιού στην Λάιστα – έγκειτο στο ότι ήταν απαλλαγμένο από την συνήθη πίεση χρόνου, τις αυστηρές προδιαγραφές αναχώρησης και άφιξης στον προορισμό. Είχαμε από την αρχή αποφασίσει με τον Κυριάκο ν΄αποβάλουμε κάθε ίχνος χρονικού άγχους, ν΄απολαύσουμε κάθε σημείο της διαδρομής. Μιας διαδρομής πολυδαίδαλης και πολυσύνθετης, με τμήματα δρόμων επαρχιακών και εθνικών, με ευθείες και στροφές, με άσφαλτο και χώμα, σε πεδιάδες, οροπέδια και βουνά. Όταν, μάλιστα, αποχαιρετήσαμε οριστικά τους πολυσύχναστους δρόμους και εισχωρήσαμε στις άγιες ερημιές, τότε ευχόμασταν να ήταν μακρύς, να μην τελείωνε ο δρόμος. Αυτό το ωραίο ταξίδι περιγράφει στο πρώτο μέρος του άρθρου με τον δικό του, ιδιαίτερο τρόπο, ο Κυριάκος. Και, βέβαια, χάρις σ΄αυτούς τους χαλαρούς ρυθμούς, είχαμε την ευκαιρία να βρεθούμε τις απογευματινές ώρες ψηλά, πάνω απ΄την Βωβούσα και ν΄αντικρύσουμε την εκπληκτική κάτοψη του χωριού, ν΄αναδεικνύεται στο γλυκό φως του δειλινού.

Απόβραδο πια, με τα λυχνανάμματα, προβάλλει απέναντί μας η Λάιστα, φωλιασμένη στην προστατευτική πλαγιά του βουνού. Πάνε 7 χρόνια από την τελευταία φορά, μα επανέρχεται στη μνήμη σχεδόν κάθε όψη του χωριού και ιδιαίτερα η πλατεία με τον επιβλητικό ναό των **Ταξιαρχών**. Να και το γνώριμο ξενοδοχείο της πλατείας, με το καφενείο και την ταβέρνα σημείο αναφοράς για ντόπιους και επισκέπτες. Μα, πού είναι τα φώτα στο ξενοδοχείο και στην ταβέρνα; Πού είν' ο κόσμος και η κίνηση στην πλατεία; *-Ίσως είναι νωρίς ακόμα*, δίνει μια εξήγηση ο Κυριάκος.

Μετά την πλατεία παίρνουμε την ανηφοριά και, σ΄ένα λεπτό, φτάνουμε έξω απ΄το σπιτάκι του **μπάρμπα – Κώστα Παλαιογιάννη**. Εδώ τα παράθυρα είναι φωτισμένα. Στα **97** του ήδη ο μεγάλος φίλος μας, μας υποδέχεται ακμαίος και χαρωπός.

-Αργήσατε λίγο, σας πήρε η νύχτα και μ΄επιασε μια ανησυχία.

Παρατηρώ τον μπάρμπα-Κώστα. Έχει πάντα την ίδια ζωτικότητα και ευχάριστη διάθεση, όπως τότε που τον πρωτογνώρισα 7 χρόνια πριν όταν ήταν μόνον... 90! Και το επόμενο πρωί ανηφόριζε μαζί μας, καθώς κι ο 80αρης «έφηβος» φίλος του ο **Αντρέας** στον τραχύ, χιονισμένο ανήφορο του «**Κλέφτη**», στα 1846 μέτρα. Ρίχνει στην ξυλόσομπα ένα μεγάλο ξύλο ο μπάρμπα-Κώστας. Αν κι είναι αρχές του Οκτώβρη ακόμα, η ζεστούλα στην ορεινή Λάιστα αγαπιέται.

-Να φτιάξω ένα τσάι του βουνού ή θα πάμε στην πλατεία για τσιπουράκι;

-Για αρχή, ένα τσάι θα ήταν καλό, λέει ο Κυριάκος.

Ευωδιάζει ο χώρος από το αυθεντικό άρωμα του τσαγιού, μαζεμένου με κόπο

Λιτό το δείπνο αλλά περίσσια η χαρά ανάμεσα στους αειθαλείς μπαρμπα-Κώστα (δεξιά) και μπάρμπα-Αντρέα.

και υπομονή απ΄τα γυμνά υψίπεδα των γύρω βουνών. Αντί για ζάχαρη, προσθέτουμε μια κουταλιά ντόπιο μέλι. Λίγο αργότερα, με τη ζεστασιά του ροφήματος ακόμα στα σωθικά μας, ξεκινάμε για να περάσουμε μερικές «κοσμικές στιγμές» στην πλατεία των Ταξιαρχών. Μια πλατεία, ωστόσο, στην οποία επικρατεί η απόλυτη ερημιά. Μοναδική πηγή φωτός είναι ο δημόσιος φωτισμός. Ξενοδοχείο και καφενείο είναι σκοτεινά.

-Και τώρα, πού θα πιούμε το τσιπουράκι; ρωτάω τον μπάρμπα-Κώστα.

-Στο σπίτι, αναμεταξύ μας. Θα γλιτώσουμε την φασαρία και τους καπνούς.

Δεν έχει άδικο ο μπάρμπα-Κώστας. Θα περάσουμε όμορφα οι τρεις μας. Ωστόσο, αυτό που θα μας λείψει θα είναι η ατμόσφαιρα του καφενείου, οι βροντόφωνες συνομιλίες και τα χωρατά, η συνολική παρουσία των ανθρώπων του χωριού. Που τώρα, στις αρχές του Οκτώβρη, έτσι κι αλλιώς είναι λιγοστοί.

Στο σπίτι η ξυλόσομπα καίει ακόμα. Πάει να φέρει ο μπάρμπα Κώστας το τσιπουράκι μα δεν το βρίσκει. Ψάχνει στα ράφια, ανοιγοκλείνει ντουλάπια, γονατίζει στο πάτωμα και παραμερίζει διάφορα άλλα μπουκάλια, ωστόσο τσίπουρο δεν υπάρχει πουθενά.

-Ξαναβάλε τσάι μπάρμπα-Κώστα, δεν είναι γραφτό να πιούμε τσίπουρο απόψε.

Πεισμώνει ο φίλος μας. Να ‘ρθουν οι επισκέπτες του στο χωριό από τόσο μακρυά και να μην βρίσκει να τους κεράσει ένα τσιπουράκι; Επικοινωνεί με τον φίλο του τον Αντρέα που, εφτά χρόνια μετά την ανάβαση στον «Κλέφτη», πατάει πια και τούτος τα 90.

-Και βέβαια έχω τσίπουρο και μάλιστα καλό. Στρώστε το τραπέζι κι έφτασα.

Δεν φέρνει μόνον τσίπουρο μαζί του ο μπάρμπ’-Ανδρέας. Το συνοδεύει και μ’ ένα κατσικίσιο τυρί δικό του – κτηνοτρόφος γαρ – με γεύση μοναδική. Αρχίζουν τα ποτηροτσουγκρίσματα, οι ευχές κι οι αναμνήσεις από την ανάβαση στον Κλέφτη.

-Ε, τότε πετούσαμε, ήμασταν μικροί, λέει ο μπάρμπ'-Αντρέας.
-Αντέχουμε ακόμα, συμπληρώνει ο μπάρμπα Κώστας. *Δεν φτάσαμε ούτε τα 100!*

ΒΑΔΙΖΟΝΤΑΣ ΑΠΟΛΑΥΣΤΙΚΑ

Ξημερώνει ένα υπέροχο πρωινό με ανέφελο ουρανό. Η ψύχρα, ωστόσο, είναι διαπεραστική. Το αποδεικνύουν οι καμινάδες που καπνίζουν στα λιγοστά σπίτια που – τούτη την εποχή – κατοικούνται στο χωριό. Ψάχνω να καλημερίσω τον μπάρμπα-Κώστα.
-Τούτη την ώρα κάνει γιόγκα στο δωμάτιό του, μου λέει ο Κυριάκος. *Για παραπάνω από μισή ώρα, κάθε πρωί, ακολουθεί πιστά το παράδειγμα και τις οδηγίες του γιού του, του* ***Μάνθου****.*
Ετοιμάζουμε τον καφέ μας και βγαίνουμε στην υπέροχη βεραντούλα, απέναντι στο αδύναμο φως της διστακτικής – ακόμη – ανατολής.
-Προτείνω, σήμερα, να κάνουμε μια διαδρομή που δεν μπόρεσα πέρυσι να ολοκληρώσω γιατί με πρόλαβε το σκοτάδι, λέει ο Κυριάκος.
Χαιρετάμε τον μπάρμπα-Κώστα, που έχει ήδη τελειώσει τις ασκήσεις του, και ξεκινάμε από υψόμετρο **1.050** μέτρων. Ένας τσιμεντόδρομος ανηφορίζει ελαφρά προς τα δυτικά και μας οδηγεί έξω από το χωριό. Σ΄ένα δεκάλεπτο φτάνουμε μπροστά στον πολύ περιποιημένο χώρο της εκκλησούλας του **Αγίου Χαράλαμπου**, σε υψόμετρο **1.070** μέτρων. Είν΄ένα υπέροχο μπαλκόνι με εξαιρετική θέα σ' όλη την εντυπωσιακή οροσειρά της **Τύμφης**, που με τις αλλεπάλληλες κορυφές της φράσσει καταλυτικά, σαν γιγάντιος φυσικός τοίχος, όλο τον δυτικό ορίζοντα. Στους πρόποδες του μεγάλου βουνού, ανάμεσα στα πεύκα, προβάλλει το **Ηλιοχώρι**.
Με Β κατεύθυνση ξεκινάει από τον Άγιο Χαράλαμπο ένας χωματόδρομος με κλίση μπδαμινή. Είναι μια εξαίρετη διαδρομή, που μας χαρίζει μια μόνιμη, μεγαλειώδη θέα στο ανάπτυγμα των αντικρινών πανύψηλων κορυφών. Ήδη ξεπροβάλλει η χαρακτηριστική σουβλερή μύτη της **Γκαμήλας**, που με υψόμετρο **2.499** μέτρα είναι η **έκτη** υψηλότερη ελληνική κορυφή, μετά τα **2.512** μ. της **Γκιώνας**.
Εν τω μεταξύ το φθινόπωρο, αν κι είναι αρχές Οκτωβρίου ακόμη, έχει αρχίσει να κάνει την παρουσία του αισθητή. Το εκφράζουν με τον πειστικότερο τρόπο οι διαφορετικοί χρωματικοί τόνοι, των φυλλοβόλων δέντρων. Όπου κι αν στρέψουμε το βλέμμα μας, συναντάμε διάσπαρτες διαβαθμίσεις του πράσινου, του κίτρινου, του καφέ και πορτοκαλί σε γάβρους, βαλανιδιές, φουντουκιές, φτέρες και καρυδιές. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν τα κοκκινωπά τρίλοβα φυλλαράκια των σφενδαμιών και οι σπάνιες μελιτζανί αποχρώσεις των φράξων. Σ΄ένα, μάλιστα, σημείο του δρόμου, μάς εντυπωσιάζει η γοητευτική συνύπαρξη τεσσάρων διαφορετικών δέντρων, το ένα δίπλα στο άλλο. Είναι γάβρος, φράξος, βαλανιδιά και τρίλοβο σφενδάμι, καθένα με τον δικό του χαρακτηριστικό χρωματισμό.

Η ξυλόγλυπτη φιγούρα από τον ζωγράφο Γιώργο Μυλωνά μας δείχνει την αρχή της διαδρομής προς τον Άγιο Χαράλαμπο και την έξοδο από το χωριό.

Το ξωκκλήσι του Αγ. Χαράλαμπου στο Δ άκρο της Λάϊστας, κορυφαίο σημείο θέας προς την οροσειρά της Τύμφης.

Τμήμα της κορυφογραμμής της Τύμφης με την Τσούκα Ρόσσα, τα Μεγάλα Λιθάρια και δεξιά την θρυλική Γκαμήλα.

Συνεχίζουμε τον ωραίο περίπατό μας σε συνθήκες άπνοιας και σιωπής. Μιας σιωπής που θα ήταν καθολική αν δεν παρενέβαιναν πού και πού τιτιβίσματα πουλιών, γλυκόηχα κουδουνάκια προβάτων και κατσικιών και μακρινά αλυχτίσματα σκυλιών. Σε μια δεξιά στροφή του δρόμου αποτελεί παραφωνία η ύπαρξη μιας κεραίας. Αμέσως μετά, ένας νέος ορίζοντας γεμίζει το οπτικό μας πεδίο. Είναι η ευρύτερη περιοχή της **Λάκκας Αώου**, με πρωταγωνιστή τον πάνυψηλο **Σμόλικα**, που με τα **2.637** μέτρα της κορυφής του είναι το δεύτερο – μετά τον Όλυμπο – ψηλότερο ελληνικό βουνό. Γύρω του ορθώνονται πολλές χαμηλότερες δασωμένες κορυφές, ο **Κλέφτης**, η **Γύφτισσα** και η **Μπολιάνα**, το γυμνό **Κάμενικ**, το **Ραϊδοβούνι** κι η **Τραπεζίτσα**. Ήδη η κατεύθυνση της διαδρομής μας έχει γίνει Β-ΒΑ.

Σταδιακά, κυριαρχούν τα μαυρόπευκα και οι γάβροι, με ενδιάμεσες φουντουκιές και σποραδικές κρανιές. Η διαδρομή εξακολουθεί να είναι επίπεδη σχεδόν και τελείως ξεκούραστη, ιδανική για όλη την οικογένεια.

40’ μετά την αναχώρησή μας από τον Άγιο Χαράλαμπο – με αρκετές ενδιάμεσες στάσεις και χαλαρό ρυθμό – ο υπέροχος δασικός δρόμος τερματίζει, αρχίζει το μονοπάτι. Μετά από τόση ώρα η υψομετρική διαφορά έχει αυξηθεί μόνον κατά 15 μέτρα.

-Σ΄αυτό ακριβώς το σημείο είχα προλάβει να φτάσω πέρυσι, μου λέει ο Κυριάκος. *Από εδώ και μετά είναι για μένα terra incognita (άγνωστος τόπος).*

Καθώς στενεύει το μονοπάτι, πυκνώνει το δάσος ολόγυρά μας, αποκτάει και πάλι την αρχική ποικιλία των φυλλοβόλων δέντρων. Ξαφνικά, ο Κυριάκος που

προηγείται, σταματάει: «*Περιττώματα αρκούδας*», μου ψιθυρίζει. Στα επόμενα δευτερόλεπτα περνάμε δίπλα από διαδοχικά περιττώματα αρκούδας, με τα γνωστά χαρακτηριστικά. Βρισκόμαστε σ' έναν, κατ΄εξοχήν βιότοπο του κορυφαίου αλλά τόσο σπάνιου για μας τους ανθρώπους της πόλης θηλαστικού. Ήδη αισθανόμαστε να πλανάται στην ατμόσφαιρα η αθέατη παρουσία της αρκούδας. Αυτή η αίσθηση μας δημιουργεί μια αλληλουχία παράξενων – και αντιφατικών – συναισθημάτων: προσμονή, αγωνία αλλά και λαχτάρα για μια αναπάντεχη συνάντηση με το μεγάλο θηλαστικό. Αρχίζουμε ν΄ακροπατάμε στο μονοπάτι, χαμηλώνουμε κιόλας την ένταση των συνομιλιών μας, ψιθυρίζουμε σχεδόν. Ο Κυριάκος εγκαθιστά τον τηλεφακό στην μηχανή του, για να είναι έτοιμος να εκμεταλλευτεί την μεγάλη στιγμή.

Καθώς εισχωρούμε, όλο και βαθύτερα στα έγκατα του δάσους, η ένταση μεγαλώνει, όλες μου οι αισθήσεις έχουν επικεντρωθεί στην όραση και στην ακοή. Τείνω να πιστέψω ή –μάλλον προσπαθώ να πείσω τον εαυτό μου -, ότι δεν είναι απίθανο να συναντήσουμε την αρκούδα, ότι μπορεί από στιγμή σε στιγμή ν΄αφουγκραστούμε κλαδιά να σπάζουν κι έναν βαρύ, σκούρο όγκο, να γεμίζει το οπτικό μας πεδίο και να μας φράζει το μονοπάτι. Τα λεπτά κυλούν, δεν συμβαίνει τίποτε συναρπαστικό. Το πυκνό δάσος αραιώνει, βγαίνουμε απ΄τη σκιά, ο ορίζοντας μακραίνει. Εμφανίζονται οι φοβερές βράχινες κοψιές της Τσούκα Ρόσσας και της Γκαμήλας, καδραρισμένες ανάμεσα στα χρυσοκίτρινα φυλλαράκια των γάβρων. Παύουν οι ψίθυροι, η ένταση χαλαρώνει, η έξαψη τόσων στιγμών αδυνατίζει κάτω από το δυνατό ηλιακό φως.

Διασχίζουμε για μερικά μέτρα, μια μικρή ακίνδυνη σάρα. Εδώ διακρίνουμε και δύο διαδοχικά σημάδια με κόκκινο βέλος. Για λίγο γίνεται πετρώδες το μονοπάτι, ισορροπεί στενό στην άκρη μιας απότομης ρεματιάς, δεν απευθύνεται πια σ΄όλη την οικογένεια. Μετά ημερεύει και πάλι, γίνεται μαλακό και ευκολοδιάβατο.

Εμφανίζονται δύο κόκκινα σημάδια σε αντικριστές πέτρες, με ελάχιστη απόσταση μεταξύ τους. Κάτω από τις πέτρες αρχίζει το απότομο πρανές μιας ρεματιάς με λιγοστό νερό. Στον λεπτομερή χάρτη της «**Ανάβασης**» που έχουμε μαζί μας, διαπιστώνουμε στην ρεματιά την ονομασία «**Μέγα Ρέμα – Βάλια Μάρε**». Ο Κυριάκος επιχειρεί μια κατάβαση στην απότομη πλαγιά, φτάνει στην κοίτη της ρεματιάς, ψάχνει για πιθανή πρόσβαση αλλά κάθε προσπάθεια αποβαίνει άκαρπη. Επιχειρούμε, στη συνέχεια, να διασχίσουμε το δάσος των νεαρών μαυρόπευκων, που εκτείνεται πάνω από την ρεματιά.

Ένα αρχικό, ανεπαίσθητο μονοπάτι γρήγορα εκφυλίζεται μέσα σε δύσβατο έδαφος και πυκνά κλαδιά. Πιθανότατα υπήρχε κάποτε μονοπάτι που, λόγω της αχρησίας, έχει πια εξαφανιστεί.

Ξεκινάμε τον δρόμο της επιστροφής, χρονομετρώντας πλέον την διαδρομή χωρίς διακοπές. Όταν φτάνουμε στον Αγ. Χαράλαμπο, οι μετρήσεις έχουν αποδώσει τα παρακάτω στοιχεία:

Από την αφετηρία ως το τέλος της διαδρομής – πάνω από την ρεματιά – με κανονικό βηματισμό απαιτούνται **50'**. Με γοργό ρυθμό ο χρόνος πέφτει στα **40'**, ενώ με χαλαρό ρυθμό απαιτούνται περίπου **60΄**. Όσον αφορά την υψομετρική διαφορά από τον Άγιο Χαράλαμπο ως το τέλος της διαδρομής είναι μόλις +55 μέτρα. Αν εξαιρέσουμε, λοιπόν, την τελευταία μικρή απόσταση μετά την σάρα, η συνολική διαδρομή είναι υπέροχη και ευκολοδιάβατη.

Απομεσήμερο πια φτάνουμε στο σπίτι. Αν και συνήθως γευματίζει νωρίς, σήμερα ο μπάρμπα-Κώστας μας περιμένει. Στρώνουμε το τραπέζι στη βεράντα, στη σκιά που ρίχνουν το έλατο, η καστανιά και η φλαμουριά αλλά και η κρεβατίνα κληματαριάς με την περίφημη – ιδιαίτερα στην περιοχή των Τζουμέρκων – ερυθρή ποικιλία «**ζαμπέλλα**». Καταμερίζουμε τις διάφορες εργασίες. Κόβω ορεινές ντομάτες από τον κήπο που, στις 4 του Οκτώβρη, βρίσκονται στην ακμή τους. Ο Κυριάκος προσθέτει αγγουράκια και κρεμμυδάκια, ετοιμάζει τη σαλάτα. Ο μπάρμπα-Κώστας βγάζει από τον φούρνο την καλοψημένη – σε σιγανή φωτιά

Ανάμεσα στις πάμπολλες κρανιές της Λάϊστας ο μπάρμπα-Κώστας μας υποδεικνύει μια με κίτρινα κράνα, που είναι η μοναδική αυτού του είδους που έχουμε συναντήσει μέχρι τώρα. Η γεύση των ώριμων κίτρινων κράνων είναι εκπληκτική.

– χωριάτικη κότα με τις πατάτες. Τσιπουράκι μας έχει περισσέψει απ΄αυτό που έχει φέρει ο μπάρμπ'-Αντρέας.

Τρώμε και διηγούμαστε τις εντυπώσεις μας από την υπέροχη πεζοπορία του πρωινού. Αγναντεύουμε απέναντί μας τον μαγικό βουνίσιο ορίζοντα, που λάμπει στο ζωηρό απογευματινό φως. Στην πόλη, την απογευματινή ώρα, θεωρούμε αυτονόητη μια ανάπαυλα για έναν υπνάκο. Εδώ ούτε καν περνάει απ΄το μυαλό μας μια τέτοια διακοπή. Άλλωστε, ανυπομονούμε να δούμε την κρανιά με τα κίτρινα κράνα, που αποβραδίς μας έχει αναφέρει ο μπάρμπα-Κώστας.

-Εννοείς ότι αυτά τα κράνα έχουν κίτρινο χρώμα; τον ξαναρωτάω.

-Αυτό ακριβώς εννοώ.

-Κι όταν ωριμάζουν τι χρώμα παίρνουν;

-Παραμένουν κίτρινα.

Μπροστά ο οικοδεσπότης μας, ξοπίσω του εμείς, παίρνουμε ένα μονοπάτι πίσω από το σπίτι. Διασχίζουμε ένα ρυάκι με λιγοστό νερό και σε 3 λεπτά φτάνουμε σ΄ένα όμορφο ξέφωτο με φασολιές και φουντουκιές. Εδώ, ανάμεσα στις γνω-

στές μας κρανιές με τους κοκκινωπούς και μπορντώ καρπούς, ξεχωρίζει μία και μοναδική, με τα κλαδιά της φορτωμένα με κράνα κιτρινωπά. Ψάχνοντας ανάμεσά τους εντοπίζουμε και μερικά ώριμα με γεύση εξαιρετική, που ελάχιστα διαφέρει από την γνωστή γεύση των κράνων.
-Δύο εβδομάδες μετά θα είναι τελείως ώριμα και πολύ γλυκά, σχολιάζει ο μπάρμπα-Κώστας.
Καθώς περνάει η ώρα του δειλινού, αρχίζει το χωριό να βυθίζεται στη σκιά. Ξεκινούν το μονότονο τραγούδι τους οι γρύλλοι, μακρυά μουγκανίζουν αγελάδες, μερικά μικροπούλια τιτιβίζουν πριν αποσυρθούν. Να κι ένα ζευγάρι μυγοχάφτες στα καλώδια της ΔΕΗ. Με συνεχείς θεαματικές πτήσεις αρπάζουν έντομα στον αέρα, τελευταία μεζεδάκια για το δείπνο της ημέρας.
Παίρνουμε να κατηφορίζουμε προς την έρημη – κι απόψε – Πλατεία Ταξιαρχών. Όχι πως περιμένουμε να συναντήσουμε κάποιον χωριανό. Αλλά έτσι, από συνήθεια, μια περασιά από το παραδοσιακό «κοσμικό σημείο» του χωριού.

ΜΙΑ ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Στις τόσες φορές που έχω έρθει στην Λάιστα μέχρι τώρα – και δεν είναι και λίγες – επισκεφθηκα την εκκλησία και την πλατεία, γεύτηκα την μαγειρική της ταβερνούλας και πέρασα μια νύχτα σ' έναν λιλιπούτειο ξενώνα στην είσοδο του χωριού, που πια δεν λειτουργεί. Σήμερα ξεκινάω με τον Κυριάκο να γνωρίσω σημεία και γειτονιές, που ουδέποτε αποτελούν προτεραιότητα για τον διαβατικό επισκέπτη του χωριού.
Η περιήγησή αρχίζει από την κεντρική πλατεία Ταξιαρχών. Το υψόμετρό της είναι, σύμφωνα με την Γ.Υ.Σ. (Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού) **1.020** μ., τη στιγμή που το μέγιστο υψόμετρο του χωριού είναι **1.120** μέτρα.
Από το βιβλίο του **Γ. Μέρτζιου** σταχυολογούμε μερικά συνοπτικά στοιχεία για την Λάιστα, η οποία αρχίζει να εμφανίζεται στο προσκήνιο το **1580**. Ως προς την ονομασία Λάιστα προήλθε από την συγχώνευση του ελληνόφωνου χωριού «**Λάκκα**», που βρισκόταν στην σημερινή τοποθεσία, και του βλαχόφωνου «**Λάσσετε**», που βρισκόταν στην περιοχή κάτω από τον Άγιο Χαράλαμπο. Στη συνέχεια οι κάτοικοι του Λάσσετε μετακόμισαν στην Λάκκα και από την ένωση των δύο χωριών προέκυψε η ονομασία Λάιστα.
Χρονικά η τοποθεσία αυτή ανάγεται στα τέλη του 18ου αιώνα. Την περίοδο της ακμής της, το **1870**, η Λάιστα αριθμούσε **700** οικογένειες με **3500** κατοίκους. Το **1927** η ελληνική πολιτεία αποφάσισε τον εξελληνισμό τών – με ξενικές ονομασίες – τοπωνυμίων στην εδαφική επικράτεια της Ελλάδας. Το Κοινοτικό Συμβούλιο της Λάιστας, όμως, όπως και άλλων χωριών – και ανάμεσά τους το Καπέσοβο και Τσεπέλοβο – αρνήθηκαν την αλλαγή του ονόματος για λόγους ιστορικούς. Έτσι η Λάιστα διατήρησε το όνομά της. Αξίζει ν' αναφέρουμε, ότι η συμβολή των Λαϊστινών υπήρξε ενεργή σε όλους τους αγώνες του Έθνους, από το 1821 ως τον πόλεμο του '40. Στις 18 Οκτωβρίου του **1943** οι Γερμανοί έκαψαν 80 σπίτια της Λάιστας, ενώ εκτέλεσαν και 4 Λαϊστινούς.
Σημαντικότερο αξιοθέατο της πλατείας αλλά και του χωριού είναι, βέβαια, ο ναός των **Παμμεγίστων Ταξιαρχών**. Σύμφωνα με το βιβλίο του Λαϊστινού **Γεωργίου Α. Μέρτζιου** [1] «στα 1701 κτίστηκε στη Λάιστα ο εμβληματικότατος Ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών (διαστάσεων 34Χ14 μ.), με κωδωνοστάσι ύψους 19 μέτρων, του οποίου η καμπάνα ακούγονταν σε απόσταση 10 χιλιομέτρων, με 12 σήμαντρα. Η εσωτερική διακόσμηση είναι εξαιρετικά ελκυστική, με ξυλόγλυπτο τέμπλο αριστουργηματικής λεπτουργικής τέχνης και με τοιχογραφίες ζωγραφισμένες με πάρα πολύ επιμέλεια, που χρονολογούνται από το 1787... Η εκκλησία ανακαινίστηκε τρεις φορές το **1778**, το **1881** και το **1979**.

(1) Λάιστα Ζαγορίου Ιωαννίνων, Θεσσαλονίκη 1991

Τμήμα από το περίφημο ξυλόγλυπτο τέμπλο του κεντρικού ναού των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, που χρονολογείται από το 1787.

Η χρονολογία της δεύτερης ανακαίνισης, **1881**, υπάρχει ανάγλυφη στο βαρύ πέτρινο υπέρθυρο της Β εισόδου του ναού. Αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι ισχυρές πέτρινες αντηρίδες υποστηρίζουν εξωτερικά το ιερό, ενώ το κωδωνοστάσιο των 19 μέτρων έχει αποκτήσει μια ορατή κλίση με το πέρασμα του χρόνου.

Για να επισκεφθούμε το εσωτερικό της εκκλησίας αναζητούμε τον **παπά-Θόδωρο**, που έχει το κλειδί. Τον βρίσκουμε ν' ασχολείται με τις φασολιές του, στο περιβόλι του σπιτιού του. Ειν΄ένα πανέμορφο σημείο στο Β άκρο του χωριού, εκεί όπου αρχίζει το βουνό. Εγκαταλείπει πρόθυμα τις δουλειές του και μας συνοδεύει στην εκκλησία. Στα 80 του ο παπα-Θόδωρος υπηρετεί ήδη 33 χρόνια ως εφημέριος στην Λάιστα, με σπουδαίο έργο, τόσο για το ποίμνιό του όσο και για τον εξωραϊσμό των εκκλησιών.

-*Η εκκλησία είναι το σπίτι μου,* μας λέει. *Φέτος βγαίνω στην σύνταξη και πονάω.*

Θαυμάζουμε τα περίτεχνα σκαλίσματα στο τέμπλο, στον δεσποτικό θρόνο και στον άμβωνα, τις εικόνες και της εκπληκτική ξύλινη οροφή με την απεικόνιση του Χριστού στην οκτάγωνη κορνίζα.

Έξω από την εκκλησία η πλατεία είναι πλακόστρωτη, με σχήμα πολυγωνικό ακανόνιστο και πέντε συνολικά μεγάλα πλατάνια, που μοιάζουν ίδιας ηλικίας. Στην άκρη της πλατείας βρίσκεται το κλειστό - τούτες τις μέρες - ξενοδοχείο, εστιατόριο, καφέ «**Ρόμπολο**», με σοβά, πέτρα, κόκκινη κεραμοσκεπή και αρχιτεκτονική, που θα μπορούσε να είναι πιο παραδοσιακή.

Από την πλατεία ανηφορίζουμε τον κεντρικό τσιμεντόδρομο, δίπλα στην κατάφυτη ρεματιά με την πλούσια ροή νερού. Τριώροφο κτίσμα ελάχιστα παραδοσιακό, πέτρινο ορθογώνιο γεφυράκι, χτιστή βρύση χωρίς νερό. Σε λιγότερο από 5

Μετά από εφημερία 55 ετών στην γενέτειρά του, ο παπα-Θόδωρος θα παραδώσει σύντομα την σκυτάλη του ποιμαντικού του έργου στον διάδοχο ιερέα.

λεπτά φτάνουμε στον **Πάνω Μαχαλά**. Στην πλατειούλα δεσπόζει ο Ναός της **Κοίμησης της Θεοτόκου**, με διαστάσεις 31Χ16 μ. και κωδωνοστάσιο ύψους 9μ. Είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος ναός της Λάιστας, κτισμένος το **1778**. Η χτιστή βρύση έχει αρκετή ροή νερού.

Πίσω από το ιερό της εκκλησίας περνάμε ένα γεφυράκι και αμέσως φτάνουμε στο, πάλαι ποτέ, Σχολείο της Λάιστας. Είναι ένα μεγαλόπρεπο οίκημα, με ισόγειο και όροφο, χτισμένο με πελεκητούς γρανιτόλιθους, διπλό αέτωμα, στέγη πλακοσκέπαστη κι ένα πελώριο βαρέλι στην πόρτα του ισογείου. Σύμφωνα με το βιβλίο του Γ. Μέρτζιου, η ίδρυση του Ελληνικού Σχολείου Λάιστας χρονολογείται γύρω στα **1840**. Για την οικονομική στήριξη της παιδείας τους και την μισθοδοσία των διδασκάλων οι Λαϊστινοί – που το 1850 αριθμούσαν 500 οικογένειες – έδιναν δύο φορές το χρόνο την συνδρομή τους, ανάλογα με την οικονομική τους δυνατότητα. Παράλληλα με τα σχολεία, η πολύ αξιόλογη βιβλιοθήκη περιλάμβανε πολλά βιβλία με χρονολογίες από το 1586 ως το 1801. Το 1908 το Δημοτικό και το Ελληνικό Σχολείο στεγάστηκαν στο οίκημα που ορθώνεται μπροστά μας και είναι χτισμένο στο μεταίχμιο των συνοικιών Παναγίας και Ταξιαρχών, επάνω στα ερείπια του πρώτου μικρού σχολείου του 1840. Γύρω από το 1930 οι μαθητές ήταν περίπου 50-60 από την Λάιστα και επιπλέον 35 από τα περίχωρα.

Στον χορταριασμένο αύλειο χώρο του πανέμορφου κτίσματος δεσπόζουν μια πανύψηλη ακακία, μια καρυδιά και μια γιγάντια φλαμουριά. Στη θέα της φλαμουριάς αρχίζει ο μπάρμπα-Κώστας ν΄ απαγγέλλει αυθόρμητα μερικούς στίχους: *Στη βρύση τη βουνίσια / σιμά ειν΄ η φλαμουριά / στον ίσκιο της καθόμουν / να ονειρευτώ συχνά./ Και χάραζα στη φλούδα / ονό-*

Ο ναός του Αγίου Νικολάου με τα παλιά πέτρινα σπίτια στην ομώνυμη συνοικία, στα υψηλότερα σημεία του χωριού.

ματα ιερά / και πάντα εκεί γυρνούσα / σε λύπη σε χαρά. / Μακρυά τώρα στα ξένα / δεν νιώθω τη χαρά / που ένιωθα κει πέρα / σιμά στη φλαμουριά.

Πολύ όμορφη είναι επίσης, λίγο πιο πίσω απ΄το σχολείο, και η μικρότερη εκκλησία του **Αγίου Παντελεήμονα**, προστάτη της Υγείας.

Επιστρέφουμε στην εκκλησία της Παναγίας και συνεχίζουμε το τσιμεντένιο δρομάκι που ανηφορίζει προς τα Β, ανάμεσα από πλατάνια και καρυδιές. Λίγο πιο πάνω συναντάμε διακλάδωση και στρίβουμε σε χωματόδρομο Α (δεξιά). Ολόγλυκα βατόμουρα αφθονούν στη διαδρομή. Υπάρχουν ακόμη πολλές κρανιές με ξυνούτσικα κράνα και ζωηρόχρωμα κοκκινωπά φυλλαράκια που ξεχωρίζουν ανάμεσα στα χρυσοκίτρινα των γάβρων, των φουντουκιών και των καρυδιών.

Φτάνουμε ήδη στην υψηλότερη γειτονιά της Λάιστας, σε υψόμετρο λίγο πιο πάνω από τα 1.100 μέτρα. Είναι η συνοικία του **Αγίου Νικολάου**, από την ομώνυμη πετρόχτιστη εκκλησούλα, μερικές δεκάδες μέτρα κάτω απ΄το δρομάκι. Η εκκλησία είναι πέτρινη, με τοιχοποιία από το **1877**, σύμφωνα με την ανάγλυφη χρονολογία στην παραστάδα της νότιας εισόδου. Το εσωτερικό είναι λιτό, με ξυλόγλυπτο τέμπλο και γυναικωνίτη με καφασωτό. Συνεχίζουμε στην στενή οδό Αγίου Ιωάννου, τσιμεντένια αρχικά και στη συνέχεια χορταριασμένη, που περνάει δίπλα από μερικά πέτρινα σπίτια και καταλήγει σε χαλάσματα και στην αρχή του δάσους. Βρισκόμαστε στις ανατολικές εσχατιές της Λάιστας και, για να φτάσουμε ως εδώ από την πλατεία των Ταξιαρχών, έχουμε χρειαστεί λιγότερα από 15'.

ΣΤΟ ΞΩΚΚΛΗΣΙ ΤΟΥ ΑΪ-ΓΙΩΡΓΗ

Εκτός από τις κεντρικές εκκλησίες της Λάιστας με τις γειτονιές τους, υπάρχουν και εφτά περιφερειακές εκκλησίες και ξωκκλήσια. Από τα πιο ιστορικά και γραφικά είναι το εκκλησάκι του **Αϊ-Γιώργη**, στην περιοχή της νότιας εισόδου του χωριού. Ένας καλός ανηφορικός χωματόδρομος πάνω από την άσφαλτο οδηγεί στο ξωκκλήσι, όπου μπορούμε επίσης να φτάσουμε και διασχίζοντας το χωριό από τα ΒΔ προς τα ΝΑ. Λίγο πριν συναντήσουμε τον Αϊ-Γιώργη, αξίζει ν΄αναφέρουμε την παρουσία ενός κτίσματος που, ως πρόσφατα, δεν υπήρχε στη Λάιστα. Είναι ένα υπέροχο ισόγειο οικοδόμημα με εξαιρετική αρχιτεκτονική, απόλυτα εναρμονισμένο με το συνολικό φυσικό περιβάλλον του βουνού. Πρόκειται για έναν μικρό, νεότευκτο ξενώνα, πέντε μόλις δίκλινων δωματίων και θαυμάσιων κοινόχρηστων χώρων, που παρέχουν θέα εκπληκτική στην αντικρινή μεγαλειώδη οροσειρά της Τύμφης.

Ο επιβλέπων μηχανικός, που επιμελείται τις τελευταίες λεπτομέρειες για την ολοκλήρωση της μονάδας, μας ξεναγεί σ΄όλους τους χώρους, που μας αφήνουν πραγματικά κατάπληκτους από την ποιότητα επίπλωσης και υλικών, την προσοχή στην παραμικρή λεπτομέρεια και την συνολική υψηλή αισθητική. Ο εμπνευστής του εγχειρήματος, με τον οποίο φροντίζω να επικοινωνήσω, με διαβεβαιώνει για την επικείμενη – εντός του 2018 – λειτουργία του ξενώνα, που θα εμφυσήσει νέα ζωή και προοπτική γι΄αυτό τον απόμακρο αλλά τόσο ιδιαίτερο προορισμό. Ανυπομονούμε να ζήσουμε την εμπειρία της διαμονής σ΄αυτό το μικτρό, γοητευτικό κατάλυμα που, είναι βέβαιο, ότι θ' αποτελέσει σημείο αναφοράς για τα περιηγητικά δεδομένα της περιοχής.

Συνεχίζοντας τον δασικό δρόμο, φτάνουμε σε δύο λεπτά στο ξωκκλήσι του

Τμήμα της Λάϊστας με το κωδωνοστάσιο του ναού των Ταξιαρχών.

Το ξωκκλήσι του Αη-Γιώργη και η περίφημη «μεράντζα» όπου, στα μέσα του 18ου αιώνα, οι Λαϊστινοί υποδέχθηκαν τον θρυλικό Κοσμά τον Αιτωλό.

Αϊ-Γιώργη. Είναι πέτρινο, χτισμένο από το **1778** σ΄ένα ξέφωτο, μέσα σε υπέροχο δάσος γάβρων και δρυών. Η ιδιαιτερότητα των γάβρων είναι, ότι πολλοί απ΄ αυτούς ανήκουν στην όχι και τόσο συνηθισμένη ποικιλία των μαύρων γάβρων, που αντί για γκριζωπό έχουν σκουρόχρωμο κορμό. Το διασημότερο δέντρο, δίπλα στον Αϊ-Γιώργη, είναι η «**μεράντζα**», ένας γάβρος ηλικίας πολλών αιώνων, με κουφάλα στον κορμό, πράγμα σπάνιο, γι' αυτό το δέντρο. Εδώ οι Λαϊστινοί υποδέχθηκαν με σεβασμό τον **Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό**, που περιόδευε στα Ζαγοροχώρια. Δίπλα στην «μεράντζα» υπάρχει κτιστή πηγή ενώ, αμέσως πάνω από το δάσος των γάβρων, αρχίζει η κυριαρχία των μαυρόπευκων. Το τοπίο είναι πολύ ειδυλλιακό και ιδιαίτερα αγαπητό από τους Λαϊστινούς αφού, επιπλέον, συνδέεται με την ιστορική παρουσία του Κοσμά του Αιτωλού.

Η ώρα του δειλινού μας βρίσκει στο σπίτι του μπάρμπα-Κώστα. Τον παίρνουμε μαζί μας και κατευθυνόμαστε στον μαχαλά του **Προφητηλία**, στα ΒΔ ψηλώματα του χωριού. Εδώ είναι χτισμένο, το **1740**, το ομώνυμο ξωκκλήσι. Είναι γειτονιά με μόνιμη κατοίκηση αλλά και αρκετά χαλάσματα που τα διασχίζουν χωμάτινα δρομάκια. Σ΄ένα από τα υψηλότερα σημεία βρίσκεται η οικία του **Γιώργου Μυλωνά**, χρησιμοποιούμενη κυρίως το καλοκαίρι. Ο ζωγράφος και ξυλογλύπτης φίλος μας, με πατέρα από την Ανατολική Θράκη και μητέρα από την Λάιστα, μας περιμένει για ένα καφεδάκι. Από την βεράντα του η θέα είναι μοναδική προς τον αντικρινό, δασωμένο αυχένα της Μόρφας και σ' όλο τον ορεινό ορίζοντα ως την Γκαμήλα. Υπέροχη είναι η θέα και σε μεγάλο τμήμα του χωριού, με την εκκλη-

Η πρώτη πρωινή ασχολία του μπαρμπα Κώστα είναι η γυμναστική ενώ το διάβασμα η τελευταία βραδινή. «Νους υγιής εν σώματι υγιεί».

σία του Αγίου Νικολάου να συγκεντρώνει πάνω της το τελευταίο φως του δειλινού. Εκεί, λίγο αργότερα, θα εμφανιστεί ένας απαλός, διάχυτος φωτισμός, που θα μας προετοιμάσει για την υποδοχή του ολόγιομου φεγγαριού.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αλλο ένα ανέφελο πρωινό αχνοφέγγει στην Λάιστα. Η δρόσια, βέβαια, στην βεράντα είναι αισθητή. Κάνουμε για μερικά λεπτά υπομονή. Όπου να 'ναι θα βγει και θα μας ζεστάνει ο ήλιος. Μετά την πρωινή του γυμναστική γεμίζει ο μπάρμπα-Κώστας το μπρίκι με νερό και το τοποθετεί πάνω στο καμινέτο, να ζεσταθεί.
-Θα ξαναπιείς τσάι μπάρμπα-Κώστα;
-Δεν είναι για το τσάι αλλά για το ξύρισμα, το νερό.
-Εξακολουθείς να ξυρίζεσαι κάθε πρωί; τον ρωτάει ο Κυριάκος
-Ναι, κάθε πρωί, απαραίτητα.
-Και γιατί κάθε μέρα; αναρωτιέμαι. *Υπάρχει κάποιος ιδιαίτερος λόγος, εδώ στο χωριό;*
-Όχι, απλά, έτσι έχω συνηθίσει.
Λίγα λεπτά αργότερα, φρεσκοξυρισμένος ο μπάρμπα-Κώστας πηγαίνει στον κήπο, κόβει ντομάτες και αγγουράκια και τα βάζει σε μια σακούλα.
Εκεί βάζει ακόμα και το τυράκι του μπάρμπ'-Ανδρέα, όσο έχει περισσέψει, μαζί με νόστιμο ψωμί που ζυμώνει ο ίδιος.
-Θα σας χρειαστούν, έχετε μακρύ δρόμο.
Πόσο θα μας λείψουν οι αυθεντικές αυτές γεύσεις, που μοσχοβολάνε αναμνήσεις και παρελθόν !
Ασπαζόμαστε τον καλό μας φίλο στην εξώπορτα του κήπου. Στέκει εκεί με το χέρι σηκωμένο, ώσπου να φτάσουμε στη στροφή.
Καλή αντάμωση μπάρμπα-Κώστα. Να ΄σαι έτσι γερός και χαρούμενος και την επόμενη φορά.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε θερμά: Τον **παπά-Θόδωρο**, εφημέριο της Λάιστας. Τον **μπάρμπ'-Αντρέα** και τον **Γιώργο Μυλωνά**. Τον **μπάρμπα-Κώστα** για τις ωραίες στιγμές που μας χάρισε στο φιλόξενο σπιτικό του. Τον γιο του μπάρμπα-Κώστα, **Μάνθο**, Δικηγόρο Βόλου, για την άμεση αποστολή του βιβλίου του Γιώργου Μέρτζιου.

Αποστάσεις

Χιλιόμετρα από Εγνατία (μέσω Χρυσοβίτσας και Βωβούσας) μέχρι Λάιστα: **74**.
Χιλιόμετρα από Λάιστα (μέσω Γυφτόκαμπου και Μακρίνου) μέχρι τη λίμνη των Πηγών Αώου: **53**.
Ο προτεινόμενος γύρος από Ελατοχώρι (μέσω Βωβούσας) σε Ελατοχώρι (μέσω Γυφτόκαμπου) ακριβώς **80**.

Κεραμικό δημιούργημα του ζωγράφου Γιώργου Μυλωνά.
Η συνοικία του Αγίου Νικολάου, κατάφυτη, στα ΒΑ τελειώματα του χωριού.